

Végh János

EGYETEMI ÉVEIM, 1954–1959

1954-ben vettek fel az egyetemre, amire pedig nem sok esélyt láttam; azt rebesgették, hogy 120 jelentkező van, és mindössze hat hely. Igaz, a felvételre pályázók között olyan is volt, aki régész akart lenni, és csak utóbb derült ki, hogy ott abban az évben nem indul évfolyam – ám ezt akkor nem tudtam, így aggódtam. Önbizalomhiányos lévén alig számítottam arra, hogy ilyen kevés esély mellett engem választanak ki, de a felvételi vizsgám szerencsére jól sikerült. A hattagú bizottságból csak Zádor Annára emlékszem, a többiek a Tanulmányi Osztály és a DISz emberei lehettek, egyetlen kérdést sem tettek fel, bár szorgalmasan jegyzeteltek. (Már ekkor megláthattam, de csak később tudatosodott bennem, hogy a tanárnő az a személy a tanszéken, aki minden olyan feladatot ellát, amire nincs más vállalkozó.) A kitűnő rendű érettségit örömmel vették tudomásul, azt különösen, hogy a tárgyak között latin is volt, és én arra is jelest kaptam. Ezeken a pozitívumokon kívül talán viselkedésemmel, beszéd-módommal tehettem komoly és okos fiú benyomását, mert amikre megnyilatkozássaimból emlékszem – nem tetszett a Régi Képtár rendezése, megdicsértem egy akkor megnyílt cseh festészeti kiállításnak egy ugyancsak hatásvadász képét –, azokat utólag bizony inkább szégyellem.

Tényleg hat jelentkezőt vettek fel, közöttük két olyan lányt, munkásszármazását, akik csak az évfolyam szociális összetételét javító (akkori kifejezés!) voltak miatt kerültek be. Hogy értsük, mi volt az ő színvonaluk, milyen volt az előképzettségük, legyen elég egy apró mozzanat: egyikük a Kálvin téren átmenve azt kérdezte a templomra mutatva, én mit gondolok, román stílusú-e, mert olyan szép kerek (!) ablak van az ajtó (!) felett, nem olyan hegyes, mint a Mátyás-templomon, mert a Mátyás-templom az ugye gótikus. Mind a hat akkori elsőéves nevét most nem lenne érdemes felidézni, kivéve egyet, Boskovits Miklósét. Ő már akkor is többet ért mindnyájunknál, bár eleinte azt lehetett hinni, hogy ez hamar elporló előny, mindössze abból adódik, hogy a művészeti gimnáziumból jött, ahol több éven át tanult művészettörténetet, és az élő művészek közül is minden jelentőst ismert. Én pedig egy kulturált, de a képző- vagy építőművészet iránt nem különösebben érdeklődő családból jöttem, tájékozottságom körülbelül abból állt, amit Lyka egyetemes művészettörténetéből meg tudtam jegyezni, például Bernáth Aurélnak nevét sem hallottam. Boskovits viszont nem csak a számunkra még szokatlan szakkifejezéseket („vonalritmus”, „aszimmetrikus kompozíció”, „linómetszet”) tudta, de hogy úgy mondjam: értette a művészet nyelvét, értéktételei utólag felidézve is figyelemre méltóak voltak.

Tudok azonban még egy olyan – publikációi révén ma is ismert – nevet ideírni, akit bár nem velem együtt vettek fel, de évfolyamtárs lett, végül ugyanabban az évben államvizsgáztunk; ő aztán több évtizedet is eltöltött a Nemzeti Galériában. Ez

Szifj Béla,¹ akit a Nagy Imre kormány idején rehabilitáltak, így csak utóbb csatlakozhatott hozzánk, mert néhány, még a Gerevich-időkben letett vizsgáját mindössze ekkor ismerték el. 1949-ben túlzottan polgári gondolkodása miatt távolították el az egyetemről. Egy ebből a célból összehívott vészjósló DISz-gyűlésen, ahol még rajta kívül négy társát zárták ki az ifjúsági szövetségből, egy olyan hozzászólás is elhangzott, hogy megfigyelték, amint a lépcsőn ment lefelé, és egy polgári (!) operának, a *Pillangókisasszonynak* egyik áriáját füttyörszte. (A DISz-gyűlés határozata pedig automatikusan az egyetemi hallgatói státus elvesztését jelentette.) Ezen első éves hallgatóként Mojzer Miklós is részt vett. Sok évvel később is elborzadva mesélt akkori élményéről: miféle hangok hallatszottak, milyen rémes, hogy ezeknek a véresszájúaknak senki sem mond ellent, egyáltalán micsoda hely ez az egyetem a gimnáziumhoz képest.

Érdekes színfoltjai voltak az akkori oktatásnak az esti hallgatók. „Esti”, mert nappali munkájuk mellett jártak egyetemre, és számos órát nekünk is esténként, azaz késő délután tartottak a kedvükért. Mi bizony sommásan lenéztük őket. Többségük olyan káder volt, akiket megbízható voltuk miatt vettek fel valami komoly állásba és ahhoz akartak, esetleg főnökeik pressziójára ahhoz kényszerültek valami szakirányú műveltséget megszerezni. A minisztérium múzeumi osztályának, illetőleg a Népművelési Intézetnek egyik tisztviselőjére, kiadói vezető káderekre emlékszem közöttük, és ők egzisztenciájuknak megfelelően nem tanulni akartak, csak diplomát szerezni, tehát az egyetemi éveket minél kisebb erőfeszítéssel igyekeztek megúszni. Egyikük, Láncz Sándor² azonban igazi művészettörténész karriert futott be, ezt hosszú műcsarnoki évek után az akadémiai kutatóintézetben fejezte be; oda alighanem Aradi Nóra segítségével jutott. Mi – legalábbis a tanszék igényesebb hallgatói – gőgösek voltunk, egy tudósképzés részvevőinek éreztük magunkat, és semmi elismerésünkre nem számíthatott, aki nem ugyanilyen intenzitással készült erre. (Az eszünkbe sem jutott, hogy őnekik esetleg családi vagy munkahelyi gondjaik lehettek, hogy anyagi okokból maszekolásra kényszerültek volna, amit egyetemi kötelezettségek miatt nem tudtak végezni; persze az ilyesmit egyébként sem fogadtuk volna el mentségnek.) Azért bezzeg irigyeltük őket, hogy nem kellett oroszra járniuk, marxizmus-leninizmusra pláne nem, hiszen azt ők magas beosztásukból adódóan feltételezhetően eléggé tudták, és a honvédelmi oktatásból is kimaradtak.

Ez a honvédelem még megérdemel egy-két sort. A lányok és a gyengébb egészségi állapotukat igazolni képes fiúk ebből kimaradtak, én történetesen nem. Heti három órát kellett erre fordítanunk, és rendesen vizsgáznunk belőle, márpedig egy rossz osztályzat, esetleg emiatti gyengébb átlag a tandíjmentesség elvesztésével járhatott.

¹ Szifj Béla (1923–1993) művészettörténész. Az egyetemről történt eltávolítása után egy műanyaggyártó üzemben dolgozott, s csak 1959-ben fejezhette be tanulmányait. 1958-tól haláláig a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa volt. Ld.: Szabó Lilla: Szifj Béla emlékezete. *Magyar Nemzet*, 1993. március 2. 11.

² Láncz Sándor (1919–1995) politikai munkás, művészettörténész. 1960–1970 között a Műcsarnok főelőadója volt, majd 1990-ig az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport munkatársa, néhány évig tudományos titkár. Ld.: Aradi Nóra: Láncz Sándor (1919–1995). *Ars Hungarica*, 24, 1996, 2. 255–256.

(Akkor még a hallgatók elsőprő többsége tandíjmentes volt, a művészettörténészek közül csak Bernáth Marili³ nem, de az ő apjának jövedelme messze meghaladta a többiek szüleinek fizetését.) Nagy szellemi koncentrációt nem jelentettek a honvédelmi előadások, olyan definíciókkal ismerkedtünk, mint hogy „a golyószóró a raj sorozatvető fegyvere, tűzrendszerének gerince”, vagy olyan történetekkel, hogy ha a honvédek parancsot vagy üzenetet kell egy másik egységhez átvinni, és közben az ellenség kezébe kerülne, akkor a papirost meg kell rágnia és le kell nyelnie. (Erre undorkodva gondoltam: papirost lenyelni...) Sokat tanultunk az M48-as puskáról – amit órán, majd a vizsgán szét kellett szerelni és össze kellett rakni –, többek között azt, hogy a világon a legjobb fegyver, hiszen a szovjet gyalogság ezt használta a világháborúban; aztán nem sokkal később, az 1956-os harcok során láthattuk, hogy a szovjet katonák kezében nem ez, hanem géppisztoly van. Év közben, délutáni könyvtári olvasás során erre nem kellett időt fordítani, de a vizsgaidőszakban sajnos néhány napot elvett az embertől: a rangokat és rangjelzéseket, a fegyverek súlyát és hosszát, a csőátmérőket, a táruk befogadóképességét és hasonlókat szitkozódva, de be kellett magolni. (A golyószóróét máig tudom: 9.40 kg üresen. Már megint a golyószóró: az ezzel kapcsolatos adatok talán azért vésődtek annyira agyamba, mert a nyári katonáskodáskor nekem éppen egy ilyent kellett vinnem a vállamon. A teljes menetfelszerelést is hozzászámolva bizony nehéz volt.)

Az oroszoktatás legfeljebb arra volt jó, hogy kevésbé felejtjük el, amit a gimnáziumban tanultunk. Szórakoztató bizonyítéka volt ennek egy apróság, amit az oroszból a többi tárgynál korábban tartott államvizsgán vettem észre: Boskovits nem ismerte a cirill „zs” betűt. Akkor a problémát súgással megoldottuk, de utóbb megkérdeztem tőle, hogyan tudott előzőleg ezzel a hiánnyal szótározni. Azt válaszolta, hogy ha ott volt is azt a furcsa, hatlábú bogárra emlékeztető kis jel, az azt tartalmazó szót ki tudta keresni, kiejtenie pedig – az államvizsgáig – egyszer sem kellett. Mi ketten egyébként az első két év során latint is tanultunk, mégpedig Váczy Pétertől, a nagyszerű középkoros történésztől, akit előzőleg nem eléggé marxista felfogása miatt a Tudományos Akadémiáról már kizártak, és az egyetemi oktatás ennyire igénytelen szintjére kényszerítették. Ő persze (ez hízelgett nekünk) komoly érdeklődésünket látva nyelvtanítás helyett forrásolvasási gyakorlatokat tartott, ebből sokat tanultunk. 1957–1958-ban, a forradalom utáni fellazulásnak köszönhetően, amikor a Tavaszi Tárlaton több párhuzamos zsűri által válogatott képeket és szobrokat lehetett kiállítani, és már megjelenhettek Weöres Sándor vagy Pilinszky János addig agyonhallgatott versei, két féléven át ő is tarthatott egész évfolyamnak szóló történelmi előadást; aztán az Egyetemi Könyvtárba helyezték át, hogy mégse zavarja a fiatalság eszmei fejlődését.

Elsőéves korunkban a legmagasabb, a mi akkori érettségünkhöz képest talán túlzottan magas színvonalat Fülep Lajos órái jelentették, aki ráadásul nem is volt jó előadó: egy kis kék füzetből olvasott fel egy-két mondatot, majd azt „kommentálta”,

³ Bernáth Mária (1935–2017) művészettörténész. 1959–1969 között a Művészettörténeti Dokumentációs Központ, majd 1995-ig az MTA Művészettörténeti Kutató Csoport / Intézet munkatársa volt.

hogy a bennük levő nagyon határozott kijelentéseket valamennyivel érthetőbbé tegye. Amikor különböző művészeti technikákat ismertetett, az azokban rejlő lehetőségeket fejtegette, a források fontosságát magyarázta – szembe állítva az írott szövegeket az illető művésztől ránk maradt alkotásokkal –, akkor viszonylag könnyű dolgunk volt. Persze akkor sem mindig volt egyszerű az életünk, kíméletlen igényességével képes volt nehéz helyzetbe hozni bennünket. Egyszer például, amikor éppen Vasari volt soron, a Donatellóról írottakból egy egész oldal elolvasását adta fel a következő heti órára (ez a passzus akkor még nem jelent meg magyarra fordítva), és mi hiába mondtuk, hogy nem tudunk olaszul, ő azt válaszolta, hogy „azért ennyit csak meg kell érteni, egy egész hetük van rá.” Itt, mint annyiszor, Zádor Anna volt segítségünkre, aki viszonylag sok időt töltött a tanszéken, bárkinék könnyen elérhető volt, és megértő, anyás kedvességével mindenkit meghallgatott, majd általában hasznos ötletekkel segített. Minthogy ő értette ezt a nyelvet, le tudta fordítani a rettenetes oldalt. Fülepnek leginkább azokon az óráin kellett megerőltetnünk magunkat, amikor általános érvényű problémákat taglalt, esztétikai, azaz már filozófiai problémákat fejtegetett, mert az erre való affinitás mind a hatunkból hiányzott.

Az igazi bajok persze a vizsgán következtek, mert ő ott is igényes, köznapien kifejezve szigorú volt. Ha nem is buktatott, az a mi szakunkon akkortájt teljesen ismeretlen volt, de általában csak szerény osztályzatokat adott. (Egy kissé büszkék voltunk arra, hogy nálunk nem kellett a rossz jegyeiktől félni. Azt éreztük, hogy mi nem olyan agarak vagyunk, akiket bottal kell a nyúl után kergetni.) Cseppet sem rejtette véka alá rólunk való véleményét, üresfejűeknek nevezett bennünket, és ismételten hangoztatta, hogy miért itt lopjuk a napot, amikor a bányákban és a kohászatban toborozzák az embereket. Rettenetesen féltünk zordon arc kifejezésétől, és mindig nagy megkönnyebbülést éreztünk, ha túl lettünk a vizsgán. Bernáth Marili, akinek talán az átlagosnál gyengébb volt az idegzete, valódi hőemelkedést mért ilyen napokon, egyszer 37,8°-ot is. Őbenne szintén Zádor Anna tartotta a lelket ezeken a délelőttökön: egyszer megláttuk, hogy átölelve tartotta.⁴

Füleppel ellentétben Dercsényi Dezső nagyon enyhén osztályozott; ő az első-sőknek az építészeti formákat és szerkezeteket magyarázta, alaprajzok olvasását tanította, kizárólag a régebbi korok épületeire szorítkozva. (Teljes volt a kétségbeesésem, amikor a félév végén négyest kaptam tőle. Dercsényitől négyest!) Az első félévben Oroszlán Zoltán a klasszikus antikvitás, a másodikban Csemegi József az ókeresztény és bizánci kor művészetén haladt végig korrektül és alaposan, egyet sem hagyva ki a fontosabb művekből, irányokból. (Csemegi szóhasználata olykor bosszantott bennünket, mert műegytemi végzettségéből kifolyóan például a sekrestye vagy az előcsarnok elhelyezését, méreteit magyarázva olyan kifejezéseket használt, mint a „templom üzemelése érdekében”).

A szemináriumot Zádor vezette, főként aktuális kiállításokról kellett írunk. Ennek köszönhetően sok művésszel, kiállítóhellyel ismerkedtünk meg, de azt nem

⁴ Ld.: Zádor 2. 139.

tudta elérni, hogy egy-egy évfolyamtársunk megállapításait olyan hevesen bíráljuk, hogy abból vita, konstruktív szakmai vita kerekedjék. Érdekes figura volt az 57-ben disszidált tanársegéd, Tehel Péter,⁵ aki „Szemléltető gyakorlatok” címen diapozitívokat vetített, és nekünk ki kellett találnunk a szerzőt, vagy legalábbis a készülési időt, irányzatot stb.; próbálkozásaink közben sok hasznos stílári s egyéb apróságra hívta fel figyelmünket. Gyakran mutatott képeket, esetleg híres képeket oldalra fordítva, sőt fejjel lefelé, hogy a formák absztrakt szépségét élvezzük, ő ugyanis mellesleg az akkoriban szigorúan tiltott nonfiguratív festészetet művelte.

Már az első félévtől kezdve voltak világirodalmi és történelmi óráink, az ókortól a huszadik századig. Jó történészek tanítottak, Borzsák István, Székely György, Szabad György;⁶ utolsó évesen néhányan az akkor ideiglenesen reaktivált Váczy Pétert hallgattuk. Ez az utóbbi szabad választás eredménye volt, és a Tanulmányi Osztály valahogy elnézte – esetleg egyszerűen nem vette észre –, hogy mi kétszer foglalkoztunk a középkorral, a jelenkor viszont kimaradt. Több éven keresztül kísért minket „A Szovjetunió népeinek története”, ami bizony egyszerűen orosz történelem volt, a grúzokról vagy a litvánokról egy szó sem esett (Dolmányos István⁷), és „A népi demokratikus országok történelme” (I. Tóth Zoltán⁸); utóbbi kevés órát tartott meg, majd pedig, amikor őt a forradalom alatt az oroszok lelőtték, az egész átkerült Dolmányoshoz, és főként a Balkánról szólt. Ezekkel nem nagyon törődünk, mert a felsőbb évfolyamosoktól előre tudtuk, hogy a vizsgák nem lesznek szigorúak: örültünk, hogy ennyivel több energiát tudunk fordítani a művészettörténetre. A világirodalom az első évben bizony jelentéktelen volt, a továbbiakban az indexemben ennél a tárgynál Fülep nevét találok. Azért írom, hogy „ennél a tárgynál Fülep nevét találok”, mert ezekre az órákra nem irodalomtörténetként emlékszem. Amiről ő ott beszélt, annak az esztétikához volt több köze, az irodalmi példák csak abba voltak beleolvasztva.

A másod-, harmad- és negyedévesek művészettörténetből azonos előadásokat hallgattak, mégpedig az időrendet nem okvetlenül betartva. A mi évfolyamunk például először tanult középkori, azután 19–20. századi, majd negyedévben reneszánsz és barokk művészetről, mégpedig párhuzamosan heti két-két órát a magyar, illetve a nemzetközi építészetről, festészetről és szobrászatról. Ebből a célból ott kellett hagynunk normális tartózkodási helyünket, a tanszék első emeleti szobáit és egy nagy befogadó képességű terembe vonultunk át, hogy mind a három évfolyam egyszerre elérjen; ott egy komoly teljesítményű epidiaszkóp állt rendelkezésre. Ám amikor egy tanár könyvből vagy levelezőlapról akart vetíteni, abból ritkán volt

⁵ Tehel Péter (1930–) művészettörténész, 1952–1956 között a Művészettörténeti Tanszéken volt tanársegéd. 1956 után Ausztriában majd Norvégiában élt, az oslói műemlékvédelmi hivatal munkatársa volt.

⁶ Borzsák István (1914–2007) ókortudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Székely György (1924–2016) történész, tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA tagja. Szabad György (1924–2015) történész, politikus, egyetemi tanár, az MTA tagja.

⁷ Dolmányos István (1929–1993) történész, egyetemi tanár.

⁸ I. Tóth Zoltán (1911–1956) történész, egyetemi tanár, az MTA tagja.

köszönet: egyrészt rettenetesen időt rabló volt a bemutatandó képnek a megfelelő helyre való odacsúsztatása, másrészt nem egyszer megtörtént, hogy az hozzáragadt az átforrósodott üveglaphoz. Egyes, nikotinról tartósan lemondani nem tudó előadók a sötétség leple alatt cigarettáztak (sőt néha meg sem várták a lámpák leoltását), így Vayer és Dercsényi. Erre máshol egész egyetemi pályafutásom alatt nem láttam példát.

A nemzetközi művészetről végig Vayer Lajos adott elő; órái mindig nagy késéssel kezdődtek, és előfordult, hogy negyed- sőt félórával a meghirdetett kezdési időpont után azt az értesítést kaptuk, hogy a professzor úr váratlan elfoglaltsága miatt az előadás elmarad. Főként az olasz művészetről prelegált, még az 1956 őszi félévet is így kezdte, bár akkori kollégiumának címe „Goyától Picassóig” volt. A három (!) első órát a velencei settecento – egyébként igazán színvonalas – ismertetésével töltötte, arra hivatkozva, hogy az onnan Spanyolországba áttelepült Tiepolóból sarjadt ki Goya művészete. Ám Goyának csak legelső képeiig jutottunk el, akkor eljött október vége, és félbeszakadt a tanítás. A második, március végén kezdődő félévben aztán francia romantikusokról és impresszionistákról hallhattunk, közben feltűnően sok Daumier volt, hogy a realista művészetet dicsőíthesse, de Picassóig nem jutottunk el. A reneszánszról szóló félévet pedig Zsigmond ikonográfiájának szempontjából járta be, minthogy akkor már előrehaladott fázisban volt a *Masolino és Róma* c. könyvének megírása. Voltaképpen nagyon kevés dologról adott elő, de amit mondott, az informatív volt és megfelelt a mi akkori műveltségi fokunknak, lehetett tanulni tőle. Építészeti kérdések az ő óráin sohasem kerültek szóba. Tulajdonképp nem értem, miért, mert a nyolcvanas évek végén megjelent olasz reneszánsz könyvében részletesen és alaposan írt épületekről.

Dercsényi Dezső a magyar középkori művészetet ismertette. Őnála viszont az építészet volt a súlypont, gyakran hallhattunk műemlékvédelmi problémákról, főként arról, hogy mit volt és mit nem lett volna szabad visszaépíteni, természetesen szigorúan a Velencei Charta szellemében. Bár ez a tárgyalásmód nagyjából megfelelt annak, amilyen arányban a középkori Magyarország emlékei ránk maradtak, de azért mutatott képzőművészeti alkotásokat is, a 15–16. századi szobrászatra és festészetre például egy dupla órát szánt. Későbbi specializációm szemszögéből ez bizony kevésnek tűnik, ám az ő művészettörténeti munkásságát nézve az arányok méltányosak voltak, és kétségtelen, nem volt vádolható azzal, hogy bármi lényegeset teljességgel kihagyott volna.

A magyar reneszánsz igazából elmaradt; az 1956–1957-es tanévben Genthon Istvánnak kellett volna ezt tanítani, de a kezdést halogatta, az első két órán a téma irodalmát tekintette át, utána a kényszerű szünet következett, és a második félévben már a barokk jött. (Sok más is elmaradt, az egyetemes művészettörténetből hatalmas fejezetek, de a magyar anyagnak ez volt az egyetlen jelentős hiánya, és erre már akkor felfigyeltünk. Az ember aztán olvasmányai révén valamennyit bepótol, ki-ki azt, aminek hiányát érezte.)

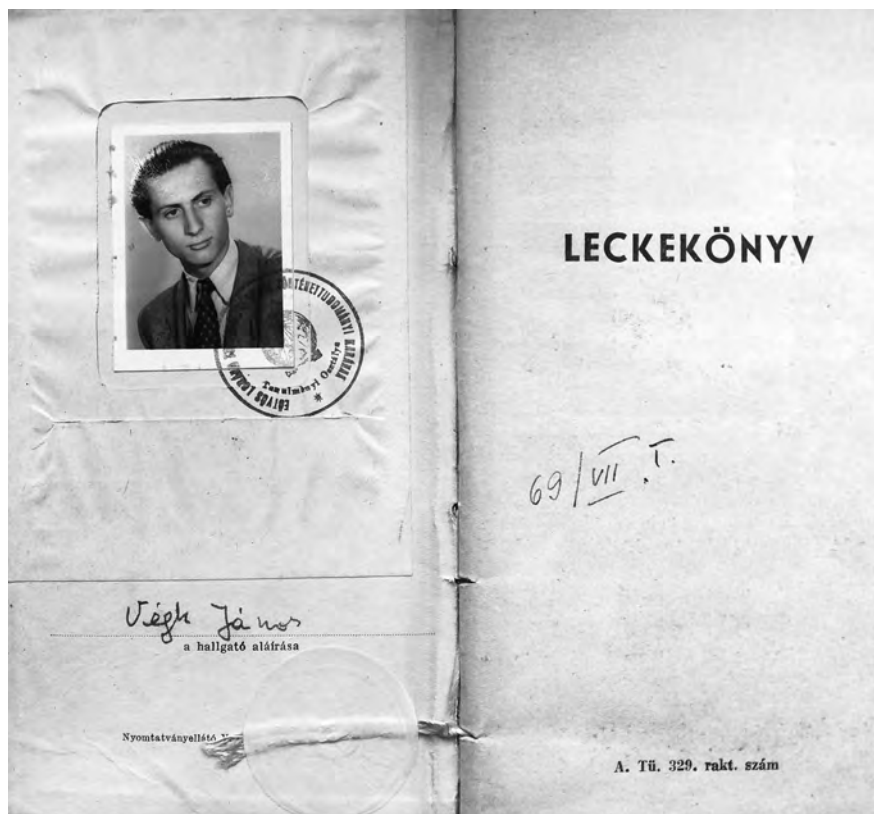
A magyar barokk és a 19–20. század Zádornak jutott. Ő ugyan igazából építészettörténész volt, mint Dercsényi, de a hangsúly eltolódásának fentebb említett

fokát önála nem éreztem. Zádor kutatóként valóban bizonyos területekre, akkor még csak építészettörténetre specializálódott, de oktatóként és magánemberként a művészet történetének egésze érdekelte, és diákjainak mindent közelebb akart hozni, mindenbe be akarta őket avatni. Nagyon imponált nekem, amikor utolsó éves koromban egy tanulmányi kirándulás alkalmával a Keresztény Múzeumban magyarázott, és ennek során a német és magyar táblaképeket is elemezte. Akkor én ezen a részterületen már jobban kiismertem magam önála, éppen ezért kellően méltányolni tudtam, hogy milyen okosakat mond. Idő hiányában egyébként a 19. századból nem tudott átlépni a 20.-ba, de ez kevésbé hiányzott nekünk, mint a magyar reneszánsz, mert addigra szereztünk már olyan általános művészet-történeti tájékozottságot, hogy a mégiscsak közelebbi múltból legyen valami fogalmunk. (Talán az is lehetséges, hogy a jelenkorhoz közeledő évtizedek művészetének mellőzése nem volt egészen véletlen; arra gondolhatott, hogy minél inkább közelíti meg napjainkat, annál több aktuálpolitikai probléma merülhetett volna fel.)

A szeminárium néha Vayer, néha Zádor neve alatt futott, egyes félévekben egyszerre hirdették meg, de a foglalkozásokat általában Zádor tartotta. Ő igyekezett a hallgatóknak a félévnek megfelelő, az ott hallottakhoz illeszkedő, az ott szerzett tudást elmélyítő témákat adni. Ugyanakkor világosan felismerhető volt az a törekvése, hogy ki-ki minél inkább testhezálló feladatot kapjon. Énrám például abban a félévben, amikor a 19. századról tanultunk, a preraffaelita festők ikonográfiáját osztotta, akkor már tudott volt ez irányú érdeklődésem. (Kedves meglepetés volt, hogy idén nyáron a Galériában megláthattam egy-két olyan képüket, amikről annak idején írásban véleményt nyilvánítottam.) Olyan félév is volt, amikor a témát az egyik hallgató kapta, és egy másikat rendelték mellé, aki *korreferátumot* írt hozzá, ez egy alacsonyabb évfolyamból került ki. Így lettem én egyszer Urbach Zsuzsa⁹ társa, aki a chartres-i székesegyházról írt, én pedig a székesegyház ablakairól. „Írt”, mert meg kellett írni egy hat-nyolcoldalas szöveget, majd ezt a tanszékre beadni. A szemináriumon aztán mindezt el is kellett mondani, mégpedig nem felolvasva. Ez jó gyakorlat volt arra, hogy alaposan ismert témáról elfogadhatóan tudjunk szabadon beszélni, „előadni”.

Itt szeretnék Zádor tanárnőről egy rá nagyon jellemző „kis színes”-t betoldani. Negyedéves koromban egy farsangi szombaton, egy szigorúan alkoholmentes tanszéki összejövetelen, afféle teadélutánon álldogáltunk az étkezőben, ahol az asztalok a takarításhoz voltak félretolva, ő pedig hol ehhez, hol ahhoz a csoporthoz csatlakozott, így vett részt beszélgetésünkben. A mi csoportunkhoz csapódott egy olyan lány, aki fényes fekete szoknyát viselt, fölötte pedig egy erős sárga pulóvert. A tanárnő nem rendreutasítóan, de helytelenítően megjegyezte: „Kisfiam (így kizárólag lányokhoz szólt), ezt hogy gondolod, mi van rajtad? Magyar lány ilyen

⁹ Urbach Zsuzsa (1933–2020) művészettörténész, 1966–1994 között a Szépművészeti Múzeum Régi Képtárának munkatársa volt, majd 1997-től 2004-ig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Művészet-történet Tanszékének – alapító – tanszékvezetője

Végh János egyetemi indexéből, 1954

mégsem vehet fel!” Aztán tovább lépett, a megszólítottat nagy zavarban hagyva. Csak két-három perc után jöttünk rá, hogy ez elkésett Habsburg-ellenes megnyilatkozás volt: ő 1904-ben született, és ebben az összeállításban a *schwarzgelb* színeket látta.

A negyedik év második felében, az első szemináriumi órák egyikén be kellett jelenteni, ki miről akar szakdolgozatot írni, majd azt a helyszínen megvitattuk, végül a tanár elfogadta. Ez merő formalitás volt, hiszen elképzelésünket már előre megbeszéltük a téma és a korszak szempontjából illetékes tanárunkkal, és hogyan is akartunk volna egy tanórán beleszólni kollegánk alapos megfontolás után eldöntött, az évfolyamtársaknak egyébként előzőleg úgyis elmondott, ott megokolt választásába. (Én az „Árpádházi Szent Erzsébet ikonográfiája a középkori magyar művészetben” címet választottam.) Megírni az ötödik év alatt kellett, múzeumi gyakorlatunk során, hogy ottani gazdánk, az illetékes osztályvezető segítségével számíthassunk; ekkor már nem jártunk órákra. Ez nem látszott rossz elképzelésnek, de tökéletes sem volt, mert mit tudott volna segíteni nekem az ikonográfiát távolról becsülnő, de soha életében nem művelő Radocsay Dénes,¹⁰ vagy a trecento és

quattrocento perspektivikus törekvéseit feldolgozni akaró Boskovitsnak az inkább stíluskritikai és ikonográfiai specialista, Pigler Andor?¹¹ Persze az anyagot ismerő, a tágabb irodalomban járatos kollega tanácsokat nyilván tudott adni, és ez ránk is fért, de dolgozatunk végül is a célnak megfelelően a legnagyobb mértékben egyéni teljesítmény volt.

Ezután következett az államvizsga, amibe forma szerint a marxizmus-leninizmus és az általános muzeológia is beleszámított, de lényegében a szakdolgozatról szólt. Néhány ezzel kapcsolatos kérdés után inkább a tanár, az én esetemben Vayer Lajos véleményét kellett meghallgatni, szinte azt mondhatom, itt a cél az osztályzat megindokolása volt. Váczy Péter, akinek ugyancsak odaadtam elolvasásra, „Kleinmeister-kunst”-nak minősítette, és ebben talán igaza volt; írásművemet végül nem publikáltam.

Ekkor azonban már nem annyira az osztályzatok, mint a további létünk izgatott. Mi voltunk az utolsó évfolyam, akiket a minisztérium helyezett állásba.¹² Engem a hódmezővásárhelyi múzeumba küldtek, igazán nem nekem való helyre. Ez viszont már nem tartozik egyetemi éveim történetéhez.

¹⁰ Radocsay Dénes (1918–1974) művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum Régi Magyar Osztályának vezetője 1952–1970 között, majd az Iparművészeti Múzeum főigazgatója. Ld.: Végh János: Radocsay Dénes. *Ars Hungarica*, 3, 1975, 2. 185–196.; *Frakkok* 3. 579–588.

¹¹ Pigler Andor (1899–1992) művészettörténész, egyetemi magántanár, 1922-től 1964-ig dogozott a Szépművészeti Múzeumban. 1935-től 1964-ig a Régi Képtár vezetője, 1956–1964 között a múzeum főigazgatója. Ld.: *Frakkok* 2. 407–420.

¹² Művelődésügyi Minisztérium.